

KADER ABDOLAH

Beležnica mog oca

Prevod s engleskog jezika
Sandra Nešović

Beograd
2012
DERETA

KNJIGA I

Pećina

I tako je to bilo sve dok ljudi iz Kahafa konačno nisu potražili utočište u pećini. „Blagoslovi nas svojom milošću“, kazali su.

U toj pećini mi smo godinama držali njihove uši i oči zatvorenim.

A kada je sunce izašlo, ljudi su ga ugledali kako se uzdiže s desne strane pećine. I kada je sunce zašlo, ljudi su ga videli s leve strane, dok su se oni uvek nalazili negde između.

Mislili su da su budni, ali su zapravo spavali.

A mi smo ih okretali na levu i desnu stranu.

Neki su govorili: „Bilo ih je trojica, dok ih je četvrti čuvao.“

Drugi, usuđujući se da nagađaju, rekli su: „Bilo ih je petorica, a šesti je držao stražu.“

Mada je bilo i onih koji su tvrdili: „Bilo ih je sedmorica.“ Niko to nije sa sigurnošću znao.

Mi smo ih probudili, kako bi mogli međusobno da se preispituju.

Jedan od njih je progovorio: „Ovde smo proveli dan ili jedan deo dana.“ Drugi je kazao: „Samo Alah zna koliko smo dugo ovde boravili. Najbolje bi bilo da nekoga od nas pošaljemo u grad s ovim srebrnim novčićem. Moramo biti oprezni. Ako otkriju ko smo mi, kamenovaće nas.“

Džemiliga je onda izašao iz pećine sa srebrnim novčićem na svom dlanu.

Kada je stigao do grada, shvatio je da se sve promenilo i da ne razume tamošnji jezik.

U pećini su prespavali tri stotine godina, ali toga čak nisu bili ni svesni. A neki tvrde da ih je bilo još devetorica.

Ovo je bila Božija reč, Božija priča. A „Pećina“ je predstavljala jednu od priča iz Svete knjige u kući Age Akbara.

Počeli smo Njegovom rečju pre nego što smo pokušali da protumačimo tajnu beležnicu Age Akbara.

Ima nas dvojica: Išmael i ja. Ja sam sveznajući pripovedač. Išmael je sin Age Akbara, koji je bio gluvonem.

Iako se smatram sveznajućim, ne mogu da pročitam beleške Age Akbara, pa ću ispričati samo ono što se dešavalo pre Išmaelovog rođenja, dok sve ostalo prepuštam njemu. Ali ponovo ću se vratiti na kraju, stoga što Išmael ne može da protumači poslednji deo beležnice svog oca.

Pećina

O d Amsterdama do Teherana potrebno je dobrih pet sati leta avionom. Onda morate da putujete još četiri i po sata vozom, sve dok najzad ne ugledate kako se čarobne planine oko grada Senedžana otkrivaju, poput prastare tajne, pred vašim očima.

Senedžan sam po sebi nije lep grad i nema istoriju kojom bi se pohvalio.

U jesen, ledeni vetar šiba kroz ulice, a snežni vrhovi planina sačinjavaju nepromenljivu pozadinu.

Senedžan nema neka posebna jela niti namirnice. I od kad je reka Širpala presušila, deca se do mile volje igraju u praznom rečnom koritu. Majke ih čitavog dana brižno nadgledaju, pazeći da ih stranci ne navedu na opasne rupe.

Jedini značajan pesnik ovog grada – odavno pokojni – jednom je napisao poemu o Senedžanu. Ona govori o vetru koji donosi pesak iz pustinje i spušta ga na glave stanovnika.

O vetre, o vetre, avaj, pesak mi je u očima.

O moje srce, o moje srce, dopola ispunjeno peskom.

Avaj, sićušno zrno peska palo je na njenu usnu.

Pesak u mojim očima i, oh Bože, na njenim rumenim usnama.

I ostatak poeme se kreće otprilike u istom stilu.

Kad god se održavalo čitanje poezije u jednoj od građevina na starom bazaru, očekivalo se da tu prisustvuju starci koji sklapaju rime o planinama. Njihova omiljena tema je bio klinasti reljef koji je poticao još iz doba dinastije Sasanida.

Jednom prilikom, u Sendžanu je prikazan film o Muhamedu, sa Antonijem Kvinom u glavnoj ulozi. To je bio pravi doživljaj. Hiljade neotesanih seljaka, koji nisu imali ni predstavu o tome šta je bioskop, dojahali su na svojim mazgama čak iz planina, pa su zabezegnuto pratili Muhameda, božijeg glasnika.

Na hiljade mazgi su se, privezane, stiskale kod pijace. Vlasti su bile izvan sebe. Cela tri meseca vrata bioskopa bila su danonoćno otvorena, dok su mazge žvakale seno iz opštinskih jasli.

Iako Senedžan nije imao istaknuto mesto u prošlosti zemlje, okolna sela jesu. Darivala su napredne ljude koji su obeležili istoriju. Jedan od njih bio je veliki pesnik, Kaem Makam Farahani, čije stihove svi znaju napamet:

*Khoda-ya, rast guyand az to-ast
wali az tars na-tavanam chegidan
lab-o dandan-e torkan-e Khata-ra
beh een khubi na bayad afaridan.*

*Mada se ne bih odvažio da to naglas kažem, Bože,
istina je da si ti jedan veliki vragolan,
jer, inače, usta i zube žena iz Hate
ne bi načinio tako lepe kao san.*

Devojke rođene u tim selima tkaju najlepše persijske ćilime. Persijske ćilime na kojima može da se leti. Stvarno da se leti. Odatle dolaze najčuvaniji od svih postojećih.

Aga Akbar nije rođen u Senedžanu, nego u jednom od okolnih sela. U Džirdži. U selu koje je u proleće puno pupoljaka na stablima badema, a u jesen pretrpano samim bademima.

Aga Akbar je rođen gluvonem. Porodica, naročito njegova majka, s njim su komunicirali jednostavnim znakovnim jezikom. Jezikom koji se sastojao od otprilike stotinjak znakova. Jezikom koji je najbolje delovao kod kuće, u okviru porodice, iako su ga i susedi u izvesnoj meri

razumeli. Ali moć tog jezika bila je najizraženija između majke i Age, a kasnije između Age i Išmaela.

Aga Akbar nije ništa znao o svetu u celini, mada jeste razumeo jednostavne pojmove. Znao je da sunce sija i da ga tako greje, ali nije znao, na primer, da je sunce zapravo jedna užarena lopta. Niti je shvatao da bez sunca ne bi bilo ni života. Ili da će se sunce jednog dana sasvim ugasiti, kao lampa u kojoj je ponestalo ulja.

Nije razumeo zbog čega je mesec nekada mali, pa onda postepeno raste. Nije imao predstavu o gravitaciji, nikada nije čuo za Arhimedu. Nije mogao da zna da je persijski jezik sastavljen iz trideset i dva slova: *alef, beh, peh, teh, seh, jeem, cheh, heh, kheh, daal, zaal, reh, zeh, zheh, seen, sheen, sad, zad, taa, zaa, eyn, gheyn, faa, qaf, kaf, gaf, laf, meen, noon, vaav, haa i ye*. *Peh* kao u reči *perestow* (gutati), *keh* kao u *khorma* (urma), *taa* kao u *talebi* (dinja), i *eyn* kao u reči *eshq* (ljubav).

Njegov svet beše sačinjen od njegove prošlosti, od stvari koje su se lično njemu dogodile, od pojmova koje je on naučio, od njegovih uspomena.

Nedelje, meseci i godine za njega su predstavljali misteriju. Kada je, na primer, prvi put ugledao onu čudnu spravu na nebu? Njemu to ništa nije značilo.

* * *

Selo Age Akbara je bilo veoma udaljeno. Malo toga se zbivalo u Džirdži. Tamo ne beše ni traga od modernog sveta: ni bicikala ni mašina za šivenje.

Jednog dana, kada je Aga Akbar još bio dečak, zatekao se na travnatoj livadi pomažući svom bratu, pastiru, da čuva stado ovaca. Iznenada, njihov pas je skočio na jednu stenu i zagledao se u nebo.

To je bio prvi put da je avion preleteo iznad njihovog sela. U stvari, to je možda bio prvi avion koji je ušao u vazdušni prostor nad Persijom.

Kasnije su te srebrnkaste mašine često nadletale selo. Deca bi tada izjurila na krovove i jednoglasno zapevala:

*Hej, gvozdena ptico čudnog izgleda,
dođi ugnjezdi se na naše stablo badema
i sleti na naš seoski trg.*

„Šta oni pevaju?“, mali Aga Akbar je pitao svoju majku.

„Zovu gvozdenu pticu da sleti i ugnjezdi se na drvetu.“

„Ali to je nemoguće.“

„Da, znaju to i oni, ali zamišljaju da to ipak jeste moguće.“

„Šta znači 'zamišljati'?“

„Videti nešto samo u svojim mislima. Tako, u njihovim glavama gvozdena ptica je stvarno na drvetu.“

Aga Akbar je znao da, onda kad njegova majka ne bi umela nešto da mu objasni, treba da prestane s postavljanjem pitanja i da to nešto jednostavno prihvati kao činjenicu.

Jednog dana, kada je imao šest ili sedam godina, njegova majka se sakrila iza drveta i pokazala na jednog čoveka na konju – bio je to neki plemić s puškom prebačenom preko ramena.

„Ono je tvoj otac.“

„On?“

„Da. Tvoj otac.“

„A zašto onda ne dođe kući?“

Koristeći jednostavan znakovni jezik, ona je stavila krunu na svoju glavu, isprsilu grudi i kazala: „On je aristokrata, čovek plave krvi. Učenjak. Ima puno knjiga i nalivpero. On piše.“

Majka Age Akbara, Hadžar, radila je kao sluškinja u plemićkoj palati, gde je on živeo sa svojom ženom i jedanaestoro dece. Međutim, on je primetio koliko se Hadžar razlikuje od ostalih, pa ju je odveo u svoju kuću na planini Lalehzar, gde je čuvao svoje knjige i bavio se učenjima.

Ona je bila ta koja je sređivala njegovu radnu sobu, brisala prašinu s knjiga, punila mastionicu i čistila nalivpera. Kuvala mu je ručak i brinula o tome da uvek ima dovoljno duvana. Prala mu je kaput i

odelo, glancala mu je cipele. Kad bi se spremio da izađe napolje, ona mu je pružala šešir i držala konjske uzde dok se ne bi smestio u sedlo.

„Hadžar!“, pozvao ju je jednog dana sedeći za stolom u svojoj radnoj sobi, gde je pisao.

„Da, gospodine?“

„Donesi mi šolju čaja. Voleo bih o nečemu da popričam s tobom.“

Donela mu je šolju čaja na srebrnom poslužavniku. (Na istom onom poslužavniku koji se još uvek može videti iznad kamina u kući žene Age Akbara.)

„Sedi, Hadžar“, rekao je.

Ona je i dalje stajala.

„Hajde, Hadžar. Dao sam ti dopuštenje da sedneš, i zato slobodno sedni.“

Ona se spustila na ivicu stolice.

„Imam jedno pitanje za tebe, Hadžar. Postoji li neki muškarac u tvom životu?“

Ona je ćutala.

„Odgovori mi. Pitao sam te postoji li neki muškarac u tvom životu.“

„Ne, gospodine.“

„Hteo bih da ti budeš moja *sigh* žena. Da li bi ti to volela?“

To pitanje za nju beše sasvim neočekivano.

„Nije na meni da to kažem, gospodine“, odgovorila je. „Morćete da pitate mog oca.“

„Tvom ocu ću se obratiti kad za to dođe vreme. Ali prvo bih želeo da znam šta ti misliš o toj ideji.“

Na trenutak se zamislila, pognute glave. Potom je jasno i glasno izgovorila: „Da, gospodine, volela bih.“

Te iste večeri Hadžarinog oca je u plemićevu radnu sobu doveo seoski imam, koji je izrecitovao kratku suru iz Svete knjige i rekao: „*Ankahtu wa zawagtu*“, na taj način proglašavajući Hadžar kao ženu Age Hadija Mahmuda Gaznavija Korasanija.

Zatim joj je imam objasnio da ima prava da rađa decu, ali da ona ne mogu nositi očevo prezime. Niti će išta moći da naslede. Hadžarin otac je dobio jedan bademov gaj, a dobit od njega je trebalo da podeli s Hadžar; polovina njemu, a druga polovina beše namenjena za Hadžar i decu koju bi donela na svet. Nakon očeve smrti, čitav gaj bi pripao Hadžar i njenoj deci.

Deset minuta posle toga, njen otac i imam su otišli. Hadžar je ostala.

Nosila je plavozelenu haljinu koju je nasledila od svoje majke.

Rano ujutru je otišla u seosko kupatilo i na brzinu uklonila malje sa svog tela. Potom je umočila nožne prste u kanu, a vrhove prstiju na rukama potopila je u biljni sok *runas* – od divljih, crvenkasto-ružičastih cvetova – sve dok njene jagodice nisu poprimile tu rumenu boju.

„Provešću noć ovde, Hadžar“, najavio joj je plemić.

Namestila je krevet.

Onda se Aga Hadi Korasani uvukao u krevet pored nje i ona ga je spremno dočekala.

* * *

Hadžar je rodila sedmoro dece. Aga Akbar, najmlađi od njih, na svet je došao gluvonem.

Ona je to zapazila i pre nego što je navršio mesec dana. Iako je primetila da detešce ne reaguje kako je to uobičajeno, nije želela u to da poveruje. Sve vreme ga je držala uza sebe, dozvoljavajući drugima da ga vide samo nakratko. To je potrajalo šest meseci. Svima je bilo jasno da je beba gluva, ali se niko nije usuđivao da bilo šta izusti. Končno je Kazem Han, Hadžarin najstariji brat, odlučio da je kucnuo čas da se otvoreno govori na tu temu. Kazem Han, neoženjeni čovek koji je na konjskim leđima jahao kroz planine, bio je pesnik. Iako je živeo sam na brdu iznad sela, u njegovom životu je uvek bilo žena. Seljani su kroz osvetljeni prozor mogli da uoče ženske siluete koje su se smenjivale.

Niko nije znao šta je on radio niti gde je to išao jašući svog konja.

Kad je svetlo bilo upaljeno, ljudi su znali da je on kod kuće. „Pesnik je kod kuće“, međusobno su se došaptavali.

Ništa više o njemu nisu znali. Ipak, kad god je bio potreban svom selu, uvek je bio spreman da im pruži ruku pomoći. U takvim trenucima on je predstavljao glas svog sela. Ukoliko bi iznenadna poplava najednom preobratala suvo rečno korito u pobesnelu bujicu i njihove domove napunila vodom, on bi se odmah pojavio na svom konju i skrenuo tok reke. Ukoliko bi veliki broj dece neočekivano pomro i mnoge se druge majke poplašile za živote svojih čeda, on bi dogalopirao na konju dovodeći doktora za sobom. I sve seoske mlade i mladoženje smatrale su za počast da im on bude gost na svadbenoj gozbi.

Isti taj Kazem Han na konju je dojahao u dvorište Hadžarine kuće i zaustavio se u senci starog drveta. „Hadžar! Sestro!“, pozvao je, još uvek u sedlu.

Ona je otvorila prozor.

„Dobrodošao, brate. Zašto ne uđeš unutra?“

„Možeš li večeras da dođeš do mene? Voleo bih da popričamo o nečemu. Ponesi i bebu.“

Hadžar je znala da je on želeo s njom da porazgovara o njenom sinu. Shvatila je da više neće moći da beži od istine.

Kada se večer spustilo, ona je stavila bebu na leđa i popela se uz brdo do kuće koju su meštani nazivali „draguljem koji je pao među stabla oraha.“

Kazem Han je pušio opijum, što u to doba beše opšteprihvaćena navika. Šta više, to je čak posmatrano kao znak njegove pesničke uzvišenosti.

Upalio je ugalj u posudi za žeravicu, spustio lulu u topli pepeo i stavio komadiće braonkasto-žutog opijuma na tanjir. Samovar je ključao.

„Sedi, Hadžar. Za tren oka možeš da podgreješ večeru. Daj meni da pridržim bebu. Kako mu je ime? Akbar? Aga Akbar?“

Ona je nevoljno pružila bebu svom bratu.

„Koliko je star? Sedam ili osam meseci? Samo napred, slobodno idi i večeraj. Voleo bih da provedem malo vremena nasamo s njim.“

Hadžar je imala utisak kao da se ogroman teret spustio na nju. Nije bila u stanju ništa da okusi. Namesto toga, briznula je u plač.

„Hajde, hajde, Hadžar, nema potrebe za suzama. Nemoj toliko da sažaljevaš sebe. Ako budeš skrivala bebu, ako budeš odustala od njega, samo ćeš ga unazaditi. Poslednjih šest ili sedam meseci, ništa nije video, ništa nije radio, nije imao nikakav stvarni kontakt sa svetom. Gde god se zateknem u planinama, susrećem decu koja su gluva i nema. Moraš da pustiš ljude da mu se obraćaju. Sve što ti je potrebno jeste jezik, znakovni jezik koji sami možemo da osmislimo. Pomoći ću ti. Počevši odmah od sutra, dozvoli i drugim ljudima da vode brigu o njemu. Dopusti svima da se s njim sporazumevaju na neki svoj način.“

Hadžar je odnela svoje detešce u kujnu i ponovo se zaplakala. Ali ovog puta su niz njene obraze klizile suze olakšanja.

Kasnije, nakon što je Kazem Han ispušio nekoliko lula s opijumom, osetivši se poletno i lagano, ušao je u kuhinju i seo pored nje.

„Slušaj, Hadžar. Ne znam zašto, ali imam neki osećaj kako je suđeno da ja odigram određenu ulogu u životu ovog deteta. Nisam imao takav utisak kad su u pitanju tvoja prethodna deca, uglavnom zbog toga što je njihov otac onaj plemić, a ja ne želim da imam išta s njim. Ali pre nego što odeš, moramo da popričamo o njemu i budućnosti tvoje bebe. Krajnje je vreme da taj plemić sazna da Akbar ima ujaka.“

Narednog dana, Hadžar je odvela Akbara u palatu. Nikada ranije nije pokazala nijedno svoje dete njihovom pravom ocu. Pokucala je na vrata njegove radne sobe, a potom je ušla noseći Akbara u naručju. Na trenutak je zastala, pa je onda spustila bebu na sto i kazala: „Moje dete je gluvo i nemo.“

„Gluvo i nemo? Kako ja tu mogu da ti pomognem?“

Protteklo je nekoliko dugih trenutaka pre nego što je Hadžar skupila hrabrosti da ga pogleda u oči.

„Dozvoli da moje dete nosi tvoje prezime.“

„Moje prezime?“, ponovio je, pa se ućutao.

„Ako se složiš da dete ponese tvoje prezime, obećavam ti da te nikada više neću uznemiravati“, rekla je Hadžar.

Plemić je i dalje ćutao.

„Jednom prilikom si rekao da ti se dopadam, a dvaput ili triput i da me poštuješ. I kazao si da uvek tebi mogu da se obratim ako mi je potrebna neka usluga. Nikada ti ranije nisam ništa tražila, jer to nije bilo nužno, ali te sada preklinjem: dozvoli da moje dete nosi tvoje prezime. Samo to. Ne tražim ti da ga proglašiš za svog naslednika. Samo da Akbarovo ime bude zapisano u zvaničnim dokumentima.“

„Beba plače“, oglasio se posle izvesnog vremena. „Daj mu nešto da pojede.“

Zatim je ustao, otvorio je prozor i pozvao svog slugu. „Pođi po imama. Požuri, nemamo ceo dan pred sobom!“

Ubrzo, stigao je imam. Hadžar je poslata da sačeka u drugoj prostoriji, dok su dvojica muškaraca razmatrali ovu temu iza zatvorenih vrata. Imam je zapisao nekoliko redova u svojoj beležnici, a potom je sastavio dokument koji je plemić potpisao. Sve je to potrajalo samo nekoliko minuta. Imam je zatim odjahao kući na svojoj mazgi.

„Izvoli, Hadžar, ovo je dokument koji si tražila. Ali upamti: čuvaj ga na nekom bezbednom mestu i nikome ne govori o njegovom postojanju. Tek nakon moje smrti možeš da ga pokažeš drugim ljudima.“

Hadžar je zašuškala dokument u svoju odeću i pokušala je da mu poljubi ruku.

„Nema potrebe za tim, Hadžar. Sada možeš da pođeš svojoj kući. Ali voleo bih da me i dalje često posećuješ. Ponoviću ono što sam i pre govorio: dopadaš mi se i želim da nastavim da te viđam.“

Hadžar je uzicama privezala bebu na svoja leđa i izašla. Kada se spustila s planine, znala je da nosi dete s imenom vrednim poštovanja: Aga Akbar Mahmud Gaznavi Korasani.

Ispostavilo se da je dotični dokument bio bezvredan. Posle plemićeve smrti, njegovi naslednici su podmitili lokalnog imama i uklonili su ime Age Akbara iz testamenta. Budući da Hadžar nije ni očekivala da će

njeno dete išta naslediti, njoj to nije smetalo. Bila je zadovoljna samim prezimenom. Poreklo Age Akbara je bilo poznato. Njegov otac je imao porodične korene koji su sezali sve do palate na planini Lalehzar.

Akbar je odrastao, oženio se i dobio decu. I uprkos tome što je bio običan ćilimar, ostao je ponosan na svoje poreklo. Uvek je uza sebe nosio dokument sa svojim dugim imenom.

Akbar je često pričao o svom ocu. Posebno je želeo da njegov sin Išmael bude svestan toga da je njegov deda bio uticajan čovek, plemić na konju, s puškom prebačenom preko ramena.

Tog plemića je ubio jedan Rus. Ali ko je tačno bio taj ubica, niko nije imao pojma. Je li to bio vojnik? Žandarm? Ruski lopov koji je krišom prešao preko granice?

* * *

Planinski lanac gde je živio Aga Akbar, i gde su njegovi preci živeli pre njega, graničio se s Rusijom, koja je u to vreme bila poznata kao Sovjetski Savez. Južni deo tog planinskog venca pripadao je Iranu; a njegov severni deo, sa svojim trajnim prekrivačem od snega, bio je ruski.

Međutim, niko nije znao šta je jedan ruski vojnik, ili ruska vojska uopšte, tražio u tim planinama.

Sve što je od tog ubistva ostalo bila je priča koja je nastavila da živi u sećanju Age Akbara.

Kada bi ostali sami kod kuće, Akbar je iznova prepričavao tu priču Išmaelu, kome je dodeljivana uloga plemića na konju. Akbar je predstavljao ruskog vojnika, u vojničkom šinjelu i sa šapkom s istaknutom crvenom oznakom.

Išmael, s drvenom puškom okačenom preko ramena, jahao je jastuk. Aga Akbar je obukao svoj kaput i stavio bi kapu na glavu, pa bi se sakrio iza ormarića, koji im je služio kao improvizovana stena.

Išmael je jahao svog konja – ni prebrzo ni presporo, ali dostojanstveno kao svaki plemić – pored ormarića. Potom bi iza njega izvirila jedna glava. Konjanik bi nastavio da jaše još nekoliko metara, a zatim bi vojnik iskočio s nožem u ruci, načinio bi dva ili tri džinovska koraka i onda bi zario nož u konjanika, koji bi pao i ubrzo izdahnuo.